

**DERS KİTABI YAZARLARI
İÇİN
İNSAN HAKLARI IŞIĞINDA
YOL GÖSTERİCİ BAZI
SOMUT ÖNERİLER**

DERS KİTABI YAZARININ SORUMLULUĐU

- İnsan hakları konusunda “uyanık” olmak ve insan haklarıyla ilgili çağdaş gelişme ve kazanımları yakından izlemek
- Doğru bilgileri aktarabilme konusunda uzmanlık bilgisinden yararlanmak, çok ve çeşitli kaynaklara yönelmek (eğitim hakkı)
- Etik bir sorun olan “intihal” olgusundan kaçınmak, alıntı yapılan durumlarda mutlaka kaynak göstermek

DERS KİTABI YAZARININ SORUMLULUĐU

- Kendi yazdığı metne, metni oluşturma sürecindeki niyetini tam olarak yansıtıp yansıtmadığı açısından dikkatle ve şüpheyle bakabilmek
- Yazdıkları üzerinden “zihinsel bir simülasyon” a başvurmak
- Klişeleşmiş ifadelere ve konulara karşı alarmda olmak

DERS KİTABI YAZARININ SORUMLULUĐU

- Kendi ölçütlerini geliştirmek, iç denetimi sağlamak, eleştiriye açık olmak
- Sistemin sınırlılıklarıyla baş edebilmek için stratejiler geliştirmek

Ders Kitaplarında Görülen Ayrımcılık Türleri ve Bunlardan Kaçınmanın Yolları

Kadınlara Yönelik Ayrımcılık

Örnek cümle: “Bir okulun 400 öğrencisinden %4’ü kız öğrencidir. Bu okuldaki kız öğrencilerin sayısını bulunuz”

(Tortumlu vd. 2001. İlköğretim Matematik Ders Kitabı 7, İstanbul: MEB Yayınları)

Cinsiyet Ayrımcılığından Arınmış Ders Kitabı Yaratmanın Yolları

- Eşitleme
- Telafi/Olumlu Ayrımcılık
- Üniseks (Her İki Cinsiyet İçin de Geçerli) İfadeler/İsimler Yaratma
- Tersine çevirme
- Kadın Kahramanlar
- Çalışan Kadın
- Cinsiyetler Arasındaki İşbölümü
- Giysiler
- Oyunlar
- Annelik ve Babalık
- Kadın Hakları

Çocuklara Yönelik Ayrımcılık

- Çocuk, bir yurttaş olarak görülmeli
- Oyun hakkı, ihmal edilmemeli
- Çocuk istismarı, çocuk işçiliği onaylanmamalı

Engellilere Yönelik Ayrımcılık

- Acıma duygusunu kışkırtmayan, engellileri ayrı bir kategori olarak tanımlamayan ve onlara “yukarıdan” bir tonla seslenmeyen metinler oluşturulmalı
- Engelli bireyler yalnızca özürleri çerçevesinde ele alınmamalı
- Engelli bireyin, bir başarı kazandığında engelli olmayanla eşit bir konuma yükseldiği gizli ya da açık anlatılardan sakınılmalı
- Engellilerin yurttaş kimliği vurgulanmalı

Diğer Ayrımcılıklar

- Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık
- Çeşitli Toplumsal Kesimlere Yönelik Ayrımcılık
- Hastalara Yönelik Ayrımcılık

Duyarlı Konular

➤ ***Mahremiyet: Özel yaşama saygı***

Örnek cümle: *“Çevrenizde anormal diye bilinen birini kendisine hissettirmeden bir süre gözleyerek ne gibi davranışlarda bulunduğunu saptayınız”* (Erdem, S., Liseler İçin Psikoloji Ders Kitabı, İstanbul: Fil Yayınevi, 2001, s.154)

Duyarlı Konular

➤ *Öğrencinin Yaşamına Yakınlık ve Farklılıklara Duyarlılık*

➤ Örnek cümleler

* “ Rontlar oynanır. Okulumuzun boru-trampet takımı gösteriler yapar”

* “ Tatilde nereye gittiniz?”

* “ Yoksullara niçin yardım ederiz?”

* “ Yoksullukları nedeniyle okula gidemeyenler için ne yapılması gerektiğini söyleyiniz”

Eleştirel Düşünmenin Geliştirilmesi

Stratejiler

1. Özcü Önermelerden Kaçınmak

- **ÖZCÜLÜK**: Adeta doğuştan gelen, “doğamız gereği sahip olduğumuza inanılan”, ezel ebed değişmeyen, dış etkenlerden etkilenmeyen özelliklerin olduğu inancı.
- Bu yaklaşım, insan hakları ve demokrasi açısından sakıncalıdır, çünkü klişe ve önyargıları besler ve onlardan beslenir.

2. Normatif Önergeleri Pozitif Önergeler Olarak Sunmaktan Kaçınmak

- **Normatif İfadeler**: Davranışların, özelliklerin nasıl olmaları gerektiğine ilişkin (ahlaki, dinsel, duygusal, ideolojik, politik vs) görüşler, istekler, temenniler, nasihatler, kanaatler...
- **Pozitif Önergeler (Bilgi Önergeleri)**: Nesnel, tarafsız, bizim dışımızda objektif bir gerçekliğe sahip olan, gözlemlerle ve deneylerle doğrulanabilir /yanışlanabilir önergeler

DİKKAT!

- Çoğu kez, normatif önermeler aynı zamanda özcü önermeler olarak ortaya çıkar ve belli bir davranış, düşünüş biçimini aşılamaı amaçlar.
- SORUN: Niyetlerimizi, özlemlerimizi, inançlarımızı, nesnel gerçeklerle karıştırmak.

Özcü ve Normatif Önermelerden Kaçınmanın Yolları

1. Geniş zaman kipini dikkatli kullanmak
2. Totalize Eden İfade Biçimlerini Dikkatli Kullanmak
3. Nedensellik Bağlantılarını Dikkatli Kurmak
4. Bir otoriteye gönderme yaparak gerekçelendirmeden kaçınmak
5. Totolojilerden ve Yanlış Bilgi ve Örnek Vermekten Kaçınmak

Soru Oluřturmada Dikkatli Olmak

- Doğru Soru Türünü Seçmek
- Öğrenciyi Belirli bir Yönde Yanıt Vermeye Yönlendiren/Zorlayan Sorulardan Kaçınmak
- Absürd Sorulardan Kaçınmak
- Çok Sayıda ve Birbiriyle İlişkisi Olmayan Sorulardan Kaçınmak

Öğretmen El Kitabı Yazmak

- Ö.E.K., temelde “öğrenci için” olan ders kitabını amacına uygun bir biçimde kullanması için öğretmene sağlanan kaynaktır.
- Ö.E.K., ders kitabının nasıl “okunacağını” ve ders kitabının amaçlarını açıklamak yoluyla öğrenciyle ders kitabı arasındaki ilişkiyi düzenlemek konusunda öğretmene yardımcı olur.

Öğretmen El Kitabının İşlevleri

- Öğretmene hem kendisinin kullanabileceği, hem de öğrenciler için kullanabileceği bilgiler sağlamalıdır.
- Öğretmene derste uygulayabileceği yöntemler konusunda rehberlik etmeli ve ders kitabını etkileşimsel bir çerçevede nasıl değerlendirebileceğini anlatmalıdır.
- *Dersin amaçları*, etkinliklerin gerçekleştirileceği süre ve kullanılacak materyallerle ilgili olarak da öğretmene bilgi vermelidir.

Yararlanılan Kaynak

Bağlı, M.T. ve Esen, Y. (2003). Ders Kitabı Yazarları İçin İnsan Hakları Işığında Yol Gösterici Bazı Somut Öneriler. (Eds. M. T. Bağlı ve Y. Esen)Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları için. Tarih Vakfı Yayınları.